De Verenigde Staten en West-Europa

Voor de verhouding tussen de Verenigde Staten en West-Europa was 11 maart 1941 een belangrijke datum. Groot-Brittannië, dat sedert juni 1940 alleen stond in de strijd tegen Nazi-Duitsland, had om de oorlogvoering te kunnen voortzetten veel materieel in de Verenigde Staten in bestelling. De zeer hoge kosten, die aan de oorlogvoering waren verbonden, maakten het voor de Britten langzamerhand niet meer mogelijk aan de betalingsverplichtingen te voldoen. Een stopzetting van de leveranties dreigde en om dat te voorkomen kwam Roosevelt de Britten te hulp. Hij diende daartoe een wetsontwerp in om verdere steun mogelijk te maken. Ondanks de heftige weerstand van de isolationisten passeerde de wet het Congres en werd op de genoemde datum van kracht. Sedertdien staat die wet bekend als de Leen- en Pachtwet (*Lend-Lease Act*).

Hierdoor werd het mogelijk aan bevriende landen militair materieel en andere goederen te leveren zonder dat directe betaling noodzakelijk was. Alhoewel men zelf nog niet in oorlog was met de Asmogendheden, gaven de Verenigde Staten met deze vorm van steun toch duidelijk aan waar ze stonden. In feite namen zij daarmee formeel afscheid van de tot dan toe gevoerde politiek van isolationisme. Die keuze maakte duidelijk, dat zij niet meer afstandelijk zouden blijven van het wereldgebeuren. Door de omvang van hun macht zouden ze daarin bovendien weldra een leidende rol gaan vervullen.

De beslissing de Britten te hulp te komen, was niet uitsluitend gebaseerd op een Angelsaksische lotsverbondenheid, maar was met name gebaseerd op een fundamentelere benadering van de waarden die in de Tweede Wereldoorlog op het spel stonden. In de rede, gehouden in januari 1941 bij de aanvaarding van zijn derde ambtstermijn, had Roosevelt daarop reeds gewezen. Meer concreet werden de beginselen neergelegd in de acht punten van het Atlantisch Handvest (*Atlantic Charter*), dat in augustus 1941 door Roosevelt en Churchill gezamenlijk werd uitgegeven tijdens de Conferentie bij Newfoundland. Beginselen, die ook zouden dienen als basis voor het Handvest van de Verenigde Naties. Samengevat hielden die acht punten in:

- afzien van gebiedsuitbreidingen;
- geen territoriale veranderingen tegen de vrije wil van de betrokken volken;
- volken hebben het recht hun eigen regeringsvorm te kiezen;
- alle staten hebben onder gelijke voorwaarden toegang tot de wereldhandel en de grondstoffen;
- economische samenwerking ter verbetering van de economische vooruitgang;
- alle volken hebben recht op veiligheid;
- vrije vaart ter zee;
- het gebruik van geweld moet achterwege blijven en agressors moeten worden ontwapend.

Sedertdien zijn de Verenigde Staten nauw verbonden gebleven met het wel en wee van Europa. Mede op grond van het genoemde Handvest hebben zij na de Tweede Wereldoorlog meegewerkt aan de opbouw van dit werelddeel en zich niet weer teruggetrokken in een isolement.
De verdere ontwikkelingen in en na die oorlog hebben tot gevolg gehad, dat zowel de Verenigde Staten als de Sovjet-Unie de status van supermogendheid kregen. Het machtsverschil met de andere landen, die soms — in ieder geval door hen zelf — nog wel als grote mogendheid werden betiteld, was in-

middels zo groot geworden, dat van bipolariteit kon worden gesproken.

De tussen de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie overeengekomen vermindering van strategische kernwapens (SALT I en binnenkort ook Start), de vermindering van tactisch-nucleaire wapens (INF-verdrag) en de vermindering van de conventionele middelen in Europa (CSE-akkoorden) hebben sommige publicisten inmiddels ertoe gebracht te stellen, dat het bipolaire systeem mogelijk door een multipolair systeem zal worden vervangen; o.a. John J. Mearsheimer geeft deze mogelijkheid aan in een samenvattend artikel in *Intermediair* van 30 november 1990. Met name in Europa zou een dergelijk systeem kunnen gaan functioneren. Daarbij wordt kennelijk verondersteld, dat het terugtrekken van een belangrijk deel van de Sovjetrussische troepen tot achter de Oeral en het terughalen van Amerikaanse troepen naar het vasteland van Amerika tot gevolg zal hebben dat die twee landen zich niet meer met Europa kunnen of willen bemoeien. De andere (grote) Europese landen zouden in het dan ontstaande multipolaire systeem zelfstandig of gezamenlijk kunnen handelen en bij regionale Europese conflicten zo nodig ingrijpen.
De hiervoor geschetste redenering zou zeer plausibel zijn, indien de beide supermachten zouden zijn verdwenen. Dat is echter niet het geval, want de Verenigde Staten en de Sovjet-Unie blijven, ondanks alle troepenreducties en interne problemen, formidabele militaire machten, zowel conventioneel als nucleair.
Uit Westeuropees standpunt bezien, is het noodzakelijk, dat ons werelddeel de aandacht van de Verenigde Staten blijft behouden, want alleen dit land vormt immers een tegenwicht tegenover de Sovjet-Unie.

Het lijkt daarom niet geheel realistisch te veronderstellen dat de grotere Europese landen, zonder de Sovjet-Unie, in dit werelddeel zo nodig zelf orde op zaken zouden kunnen stellen. In een conflictsituatie in Europa is de Sovjet-Unie per definitie een partij, die erbij betrokken wil zijn, ook al zouden de andere landen dat niet wensen. De Sovjet-Unie zal zeker niet willen accepteren dat overeenkomsten, oplossingen of anderszins een voor haar negatieve uitkomst zullen hebben. Met andere woorden: op grond van haar militaire macht zal zij een gewenste beslissing zo nodig kunnen afdwingen. Daarbij is het niet beslist nodig dat zulks tot een gewapend conflict zal leiden. Vanwege de feitelijke machtsverhoudingen zullen de Westeuropese landen, zo nodig appelerend aan het Atlantisch Handvest, steun moeten zoeken bij de Verenigde Staten. Dat geeft weliswaar een afhankelijkheid aan, maar die is tot dusver zeer heilzaam gebleken.

